

RAPPORT

LÅNGHORNINGAR I HASSEL OCH KLEN EK

– INVENTERING

/

KROKSTORP OCH KROKSHULT

KRONOBERGS LÄN

LÄNSSTYRELSENS RAPPORTSERIE

ISSN 1103-8209, Meddelande 2014:25

Text: Andreas Malmqvist

Vi är rättsgaranter, kunskapsförmedlare och samhällsbyggare. Vi jobbar med landsbygdens utveckling.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Uppdrag.....	5
Metodik	6
Undersökningsområdet	7
Om arterna	7
Resultat	9
Arter i åtgärdsprogrammet.....	9
Övriga arter omnämnda i åtgärdsprogrammet.....	10
Skötsel	13
Referenser	14

LÅNGHORNINGAR I HASSEL OCH KLEN EK

– INVENTERING I KROKSTORP OCH KROKSHULT, KRONOBERGS LÄN

Bearbetning: N Erik Sjödin

Åtgärdsprogram för hassel och klen ek

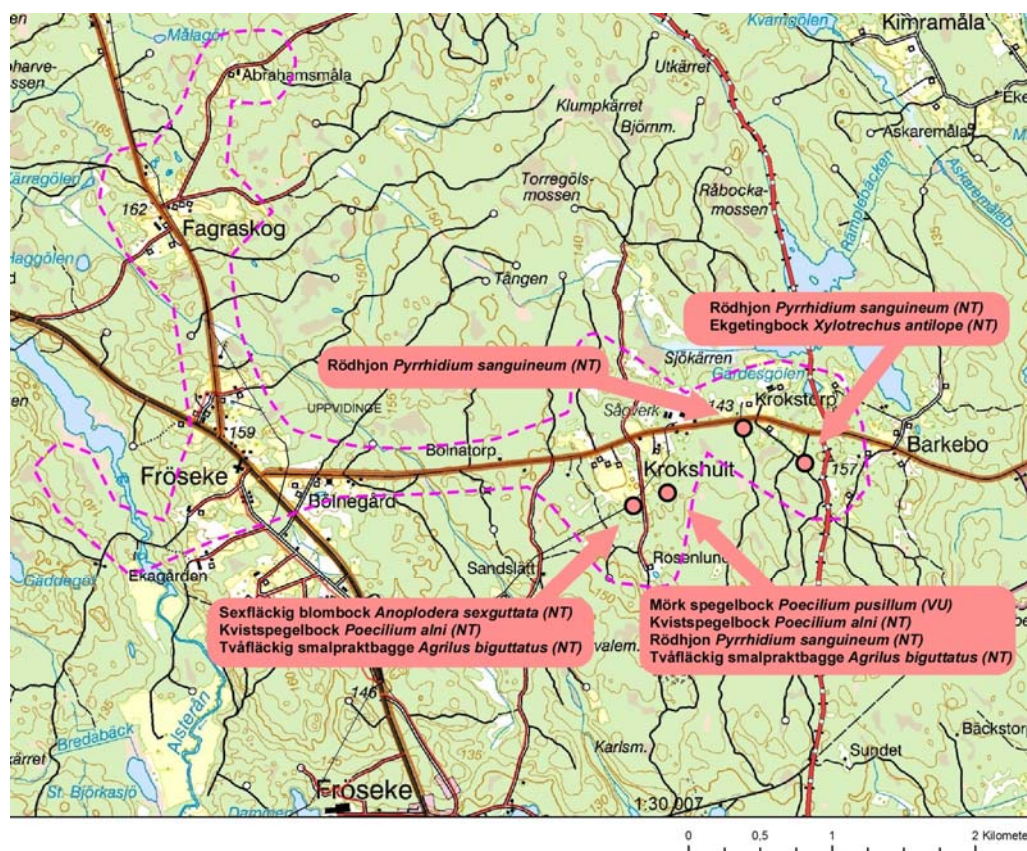
Ärendenummer: 511-2414-11

UPPDRAG

På uppdrag av Länsstyrelsen i Kronobergs län har Naturcentrum AB genomfört en inventering av arter inom ”Åtgärdsprogram för långhorningar i hassel och klen ek” (Franc 2013). De arter som ingår i programmet är: mörk spegelbock *Phymatodes pusillus* VU, ekgrenbock *Exocentrus adspersus* VU, hasselbock *Oberea linearis* NT, mindre ekbock *Cerambyx scopolii* NT, molnfläcksbock *Mesosa nebulosa* NT och rödbent ögonbock *Ropalopus femoratus* VU.

Inventeringen har genomförts i de östra och ekrika trakterna av Kronobergs län, huvudsakligen i och i omgivningarna av byarna Krokshult och Krokstorp i Uppvidinge kommun, Älghults församling (Figur 1). Området är valt i samråd med beställaren och mot bakgrund av lämpliga miljöer med varmt klimat och mycket ek samt tidigare observationer av arter som tas upp i åtgärdsprogrammet.

Syftet med inventeringen är att den ska bidra med information om arternas förekomst i länet samt att ge översiktliga förslag till skötsel. Fokus har legat på de ekgrenlevande arterna i programmet medan hassel endast undersökts i begränsad omfattning.

Figur 1. Utredningsområde (lila streckad linje) och fynd av arter som ingår i eller omnämns i åtgärdsprogrammet.

METODIK

De eftersökta arterna gynnas av ett varmt klimat och god förekomst av ek, gärna klen sådan av krattekstyp (Figur 2). Lämpliga lokaler att besöka har erhållits från beställaren. I första hand har området Krokshult-Krokstorp, strax väster om länsgränsen mot Kalmar, undersökts. Detta område har även kompletterats med några närliggande lokaler som framkommit efter studier av flygbilder.

Även andra rödlistade arter som bedöms särskilt gynnade av åtgärdsprogrammet har eftersökts. De som särskilt omnämns i programmet är: orangefläckig brunbagge *Dircaea australis* VU, ekgetingbock *Xylotrechus antilope* NT, kragbock *Anaesthetis testacea* VU, kvistspegelbock *Poecilium alni* NT, rödhjon *Pyrrhidium sanguineum* NT, rödvingad kapuschongbagge *Bostrichus capucinus* VU och tvåfläckig smalpraktbagge *Agrilus biguttatus* NT.

Under tidig vår 2011 placerades lockvirke i form av nyligen avverkade, färska ekgrenar ut på strategiska platser i Krokshult och Krokstorp. Dessutom hämtades ytterligare ett antal lämpliga döda ekgrenar från Abrahamsmåla. Allt virke togs inför in kläckning den 19 april 2012. Virket har därefter fått kläcka ut under två säsonger (2012 och 2013). Utöver kläckning från ekvirke har arterna eftersökts aktivt i fält i den aktuella trakten under 2011 med fältbesökts den 24/5, 30/5 (Jonas Hedin), 8/6, 30/6 och 2/7. Arterna eftersöktes då både okulärt på lämpliga substrat och framför allt genom bankning på nyligen döda ekgrenar.

Figur 2. Vagnära krattekar söder om Krokshult. Potentiellt utvecklingssubstrat för flera av åtgärdsprogrammets arter.

Arter som är rödlistade (hotade och nära hotade arter i Sverige) noteras i rapporten enligt gällande rödlistningskategorier CR – Akut hotad, EN – Starkt hotad, VU – Sårbar, NT – Nära hotad eller DD – Kunskapsbrist enligt Gärdenfors (2010). Andra naturvårdsintressanta arter som noterats i samband med inventeringen tas också upp i rapporten. Samtliga fynd har rapporterats till Artportalen.

UNDERSÖKNINGSOMRÅDET

De arterna som prioriterats att eftersökas är knutna till ekrika trakter med varmt sommarklimat. De eklevande arterna har sin huvudutbredning i Kalmar län, där även övriga arter i åtgärdsprogrammet förekommer. Mot bakgrund av detta har inventeringen inriktats till den ekrika trakter kring Fröseke, strax väster om länsgränsen mot Kalmar. Ett flertal områden har besökts men mer fördjupade inventeringsinsatser har genomförts i och i anslutning till byarna Krokshult och Krokstorp, strax ost/nordost om Fröseke (Figur 1).

Krokshult och Krokstorp är två små byar med omväxlande natur där äldre lövträdsbestånd, små ängar, åkrar, grusvägar och våtmarker avlöser varandra. Här finns gott om ek och även relativt gott om klen död ek vilket utgör utvecklingssubstrat för de eklevande arterna i åtgärdsprogrammet. Lind, lönn och ask är andra ädla lövträd som förekommer spridda i omgivningarna. Bland triviala trädslag finns fläckvis ganska gott om grov asp och björk liksom spridda bestånd av äldre hassel.

Jordmånen är i huvudsak näringsrik med en ofta välutvecklad lundflora. Det finns tämligen gott om blommande buskar som hagtorn, olvon, slån och nypon vilka är värdefulla näringskällor för insekter. Även den rika floran utmed vägrenarna är värdefulla för blombesökande insekter.

Den omväxlande naturmiljön, den stora andelen löv- och ädellövträd samt den rika jordmånen ger goda förutsättningar för mer krävande skalbaggar men också för andra krävande eller starkt specialiserade arter.

Trakten är nederbördsfattig och har en för länet hög årsmedeltemperatur (klimatdata från SMHI:s hemsida). Denna kombination är gynnsam för flera av åtgärdsprogrammets arter.

OM ARTERNA

Nedan följer kortfattad information om de eftersökta arterna. Mer detaljerad information hittas i åtgärdsprogrammet (Franc 2013).

Mörk spegelbock (Phymatodes pusillus) VU

En mörk långhorning med svartblå, något glänsande täckvingar. Kroppen är något tillplattad och mäter knappt 1 cm. Utvecklas huvudsakligen i nyligen döda och klena (2-4 cm) grenar av ek i solexponerat läge på varma lokaler.

Ekgrenbock (Exocentrus adpersus) VU

Långhorning som är tydligt hårig med spräckligt tecknade täckvingar i ljus- och mörkbruna nyanser vilka ger ett bra kamouflage mot de ekgrenar som skalbaggen brukar krypa på. Den är 0,5-1 cm lång och utvecklas liksom den mörka spegelbocken i klena, nyligen döda ekgrenar i varma lägen.

Hasselbock (Oberea linearis) NT

En drygt 1 cm lång och påtagligt långsmal långhorning med blanksvart kropp/täckvingar och kontrasterande gulröda ben. Utvecklas i tunna hasselgrenar där larven gnager en lång gång, ibland upp till 1 meter.

Mindre ekbock (Cerambyx scopolii) NT

En stor (2-3 cm lång) långhorning som är helt svart med mycket långa antenner. Både halssköld och täckvingar har en rynkig struktur. Lever framför allt i nyligen död hassel men har även påträffats i andra lövträd.

Molnfläcksbock (Mesosa nebulosa) NT

Molnfläcksbocken är med sina vit- brun- och svarttecknade täckvingar mycket svår att få syn på då den sitter på lavbevuxna hasselstammar. Kroppen är drygt en centimeter lång exklusive de långa brun- och vitrandiga antennerna. Utvecklas i äldre, döda stammar av hassel men undantagsvis även i andra lövträd som bok och ek.

Rödbent ögonbock (Ropalopus femoratus) VU

En tämligen platt långhorning som med undantag av sina uppsvällda och mörkröda låar är helst svart. Den lever i 2-6 cm grova grenar och stamdelar av i första hand hassel.

Tidigare fynd

Från den aktuella trakten finns observationer av flera sällsynta och rödlistade arter, inte minst bland insekter. Bland åtgärdsprogrammets arter finns fynd av mörk spegelbock från Hinkaryd, söder om Fröseke och cirka 3 km SSV om Krokshult. Det finns även tidigare fynd av de i programmet särskilt omnämnda arterna ekgetingbock *Xylotrechus antilope* NT, rödhjon *Pyrrhidium sanguineum* NT och tvåfläckig smalpraktbagge *Agrilus biguttatus* NT (uppgifter från artportalen). Dessutom ytterligare fynd av ett flertal rödlistade insekter knutna till både död ved och blomrika marker.

RESULTAT

Bland åtgärdsprogrammets arter noterades mörk spegelbock *Phymatodes pusillus* VU på en lokal. Bland övriga arter som omnämns i programmet noterades, på en eller flera lokaler, ekgetingbock *Xylotrechus antilope* NT, kvistspegelbock *Poecilium alni* NT, rödhjon *Pyrrhidium sanguineum* NT och tvåfläckig smalpraktbagge *Agrilus biguttatus* NT. Utöver dessa noterades även ett flertal andra rödlistade arter.

Bland övriga arter i åtgärdsprogrammet bedöms det geografiska läget och den goda tillgången på döda, klena ekgrenar göra att förutsättningarna för åtminstone ekgrenbock är tämligen goda. För övriga arter bedöms förutsättningarna vara mer begränsade. Många av dem verkar vara mer kustbundna (kräver varma sensomrar/höstar?).

ARTER I ÅTGÄRDSPROGRAMMET

Mörk spegelbock Phymatodes pusillus VU

Vid besök i Krokshult den 24 maj 2011 konstaterades ett exemplar av mörk spegelbock genom bankning på grenar och stam av en klen toppbruten ek som sannolikt dött vintern 2009/2010. Eken stod i tämligen solexponerat läge i ett skogsbryn (Figur 3). Vid samma tillfälle och på samma träd noterades även 8 exemplar av kvistspegelbock *Poecilium alni* NT. Mörk spegelbock utvecklas i cirka 2-4 cm grova ekgrenar och på den aktuella lokalen finns tämligen gott om ekar med döda grenar liksom flera torkdödade små ekar.

Det aktuella trädet återbesöktes den 19 april 2012 för insamling av kläckmaterial. Några 1-5 cm grova och döda grenar/kvistar från trädet samlades då in.

Figur 3. Klen och toppbruten ek vid Krokshult där en mörk spegelbock (VU) och ett tiotal kvistspegelbockar (NT) noterades den 24/5 2011.

ÖVRIGA ARTER OMNÄMND I ÅTGÄRDSPROGRAMMET

Tvåfläckig smalpraktbagge Agrilus biguttatus (NT)

Arten är sannolikt spridd i trakten och verkar även vara på spridning generellt i södra Sverige. Detta hänger sannolikt samman med ett något varmare klimat vilket gynnar denna sydliga art. Kläckhål av arten har hittats på flera döda ekar i området (egna observationer samt uppgifter från Artportalen).

Ekgetingbock Xylotrechus antilope (NT)

Några exemplar kläcktes från cirka 1 dm grova utlagda ekgrenar i Krokstorp. Förekommer sannolikt spridd i området.

Kvistspegelbock Poecilium alni (NT)

Flera exemplar har noterats på döda grenar och kvistar (ofta 1-3 cm) av ek i skogsområdet utmed Rosenlundsvägen, Krokshult. Den kläcktes från kläckvirke togs in från Krokshult. Arten gynnas av en god tillgång på döda och klana ekkvistar i soligt läge. Kvistspegelbocken är sannolikt välspredd i området.

Rödhjon Pyrrhodium sanguineum (NT)

Liksom arterna ovan utvecklas rödhjon i ek. Den huvudsakliga larvutvecklingen sker i ekgrenar med en diameter på cirka 5-10 cm, dvs. liknande substrat som ekgetingbocken men grövre än mörk spegelbock och kvistspegelbock. Två exemplar noterades på liggande ek-GROT vid Krokstorp den 24/5 2011 (Figur 4). Den kläcktes även från flera intagna grenar. Sannolikt välspriidd i området.

Figur 4. Rödhjon (NT) på liggande ekgren vid Krokstorp den 24/5 2011.

Tvåfläckig smalpraktbagge Agrulis biguttatus (NT)

Gnagspår noterades på uppskattningsvis 5 döende ekar i Krokshult den 24/5 2011.

Övriga rödlistade/ovanliga arter

Under inventeringen noterades ytterligare ett antal rödlistade arter, både bland skalbaggar och bland andra organismer. Nedan följer en kortfattad information för övriga rödlistade arter samt för ett antal andra sällsynta arter som noterades.

Sexfläckig blombock Anoplodera sexguttata (NT)

En individ noterades flygande och tillfälligt sittande på en levande ek vid Krokshult den 12/7 2011.

Stekelbock Necydalis major (NT)

På blommande hagtorn i Krokshult den 30/6 2011 (Jonas Hedin).

Gullvivefjäril Hamearis lucina (VU)

Ett exemplar i kraftledningsgata vid Krokshult den 24/5 2011 (Figur 5).

I ledningsgatan växer bland annat små ekplantor och rosbuskar.

Figur 5. Gullvivefjäril (NT) vilande på ek-kratt i ledningsgata. Krokshult den 24/5 2011.

Klubbsprötad bastardsvärmare Zygaena minos (NT)

Sex individer den 30/6 2011 i blomrik glänta vid Krokshult.

Mindre bastardsvärmare Zygaena viciae (NT)

På spridda platser i både Krokshult och Krokstorp individer den 30/6 2011 i blomrik glänta vid Krokshult.

Slåttergubbemal Digitivalva arnicella (VU)

Minor på bladen av slåttergubbe i liten blomrik glänta vid Krokshult den 24/5 2011.

Slåttersandbi Andrena humilis (EN)

Två honor av detta ovanliga sandbi noterades pollensökande på slåtterfibbla i området.

Väddsandbi Andrena hattorfiana (NT)

Noterades pollensökande på åkervädd vid både Krokshult och Krokstorp 30/6 2011.

Ljus tigerfluga Temnostoma apiforme (-)

Tämligen sällsynt, vedlevande blomfluga som noterades vid Krokshult den 30/6 2011.

Slåttergubbe Arnica montana (NT)

Cirka 50 exemplar i liten blomrik glänta vid Krokshult den 24/5 2011.

SKÖTSEL

Förutsättningarna för många av åtgärdsprogrammets arter vilar på klimatologiska faktorer med ett varmt inlandsklimat och vad det verkar för vissa arter ett kustklimat i varma/sydliga trakter. Till dessa måste givetvis lämpligt substrat i form av nyligen död ek, inte sällan tämligen klen sådan, samt död hassel finnas. Därför är det värdefullt att behålla, och möjligen utöka, den tämligen stora andelen ek som finns både i trakten och i det mer specialstuderade området vid Krokshult/Krokstorp.

Det är också viktigt, både för eken i sig och för arterna, att trädbestånden inte blir för skuggiga. Vissa arter kan då sannolikt leva kvar i döda toppgrenar men förutsättningarna i nedfallna grenar och kvistar blir nog begränsad av utebliven sol och värme. Genom att hålla området öppet med röjningar eller kanske ännu bättre ett extensivt beta skapas goda förutsättningar för både dessa och andra arter i de mer skogsbetonade miljöerna. Markägare bör uppmanas att lämna kvar döda och döende ekar, både klena och grova, i skogsmark men även utmed vägar och i på torra ekbevuxna impediment.

Åtgärdsprogrammets arter utnyttjar sällan blommande buskar för näringssök. Det finns dock gott om andra sällsynta arter i trakten som är blombesökare, bland annat tvåvingar, fjärilar och andra skalbaggar. Därför är det viktigt att behålla blommande buskar såsom slån, hägg, hagtorn och olvon i och i anslutning till skogar, betesmarker och på marginalmarker. Att dessutom fortsätta hävda befintliga slåtter- och betesmarker, som runt Krokshult och Krokstorp är påtagligt blom- och insektsrika, är en förutsättning för att behålla ett småskaligt och varierat landskap.

REFERENSER

Franc, N. 2013. Åtgärdsprogram för långhorningar i hassel och klen ek, 2013-2017. Rapport 6548. Naturvårdsverket.

